

Bas Heijne zegt dat de vrije markt niet deugt, maar wat niet deugt is de manier waarop de overheid ingrijpt in de markt

Posted on 16 oktober 2021 by Paul Hekkens

Van Boris Johnson zegt Bas Heijne tijdens zijn [lezing](#) in Maastricht dat deze bij interviews zoveel verschillende zaken aanroert, dat het voor de interviewer lastig wordt om uit de veelheid aan informatie nog een gerichte volgende vraag te destilleren.

Iets soortgelijks heb ik als ik naar Heijne zelf luister. Zijn verhaal lijkt op een hele massa richtingaanwijzers die alle een andere kant op wijzen, waarbij het standpunt van Heijne de optelsom van al die pijlen is.

Voor de toehoorder is het echter ondoenlijk die optelsom te berekenen, en ik heb de indruk dat Heijne dat zelf ook niet kan. Dan hoeft het niet te verbazen dat de laatste vraag die aan Heijne na zijn lezing werd gesteld, is of niet de islam meer

duidelijkheid kan verschaffen. Het antwoord van Heijne op die toch wel knotsgekke vraag was wederom een batterij aan richtingaanwijzers, waaruit je als luisteraar dan maar weer de optelsom dient te berekenen. Alsof het voorstel een serieuze afweging verdient!

Gebrek aan gemeenschap

Volgens Heijne was men in 2006 nog optimistisch over de *social media*. Mark Zuckerberg was nog een held en Facebook werd als gemeenschapsvormend platform gezien. Facebook zou een gelijk speelveld bieden, waardoor de vrijheid van meningsuiting verder gedemocratiseerd zou raken.

Anno 2021 is het aanvankelijke optimisme omgeslagen in wantrouwen en teleurstelling. Juist via *social media* verbreekt de samenleving in bubbels van gelijkgestemden. Bovendien vertrouwt men steeds minder op overheid en mainstream media. De samenleving geraakt zodoende gefragmenteerd. Er is een gebrek aan gemeenschap.

De synthese van Denemarken

Volgens Heijne zijn links en (radicaal) rechts het daarover eens. Hun oplossing is echter verschillend. Waar rechts vooral heil zoekt in een afbakening van de gemeenschap, zoekt links dat vooral in een toename van de onderlinge solidariteit.

Heijne besteedt vervolgens geen aandacht aan een mogelijke synthese van beide oplossingen. Toch ligt die synthese voor de hand. Wat rechts beter begrijpt dan links is dat solidariteit binnen een gemeenschap een schaars goed is en als zodanig behandeld dient te worden. Je kunt niet de samenleving alsmaar oprekken en dan verwachten dat de onderlinge solidariteit even sterk blijft.

In Denemarken heeft men dat aardig begrepen. 10 jaar lang is daar geregeerd met gedoogsteun van de Deense volkspartij. Nadien hebben de sociaaldemocraten het roer overgenomen zonder de nationalistische agenda van de vorige regering te verlaten. Sindsdien geldt een overwogen afbakening van nationale belangen in Denemarken als vanzelfsprekend.

Anti-antiliberaal

In hun zoektocht naar meer gemeenschap richt zowel links als rechts zijn pijlen op het midden, waartoe Heijne ook de VVD rekent. Het liberalisme wijst hij aan als hoofdschuldige. Al bij zijn opkomst in de 18de eeuw heeft het liberalisme namelijk niks te melden over gemeenschappelijkheid. Alleen individualisme telt. Heijne spreekt in dit verband van een liberale leegte.

Nu afficheer ik mezelf niet als liberaal, maar toch ook niet als antiliberaal. Laat ik gemakshalve zeggen dat ik anti-antiliberaal ben. Excessen ontstaan niet zozeer doordat overheden markten hun gang maar laten gaan, maar juist door massief overheidsingrijpen in markten.

Overheid verstoort markten

Denk bijvoorbeeld aan de miljarden aan obligaties die maandelijks door de ECB worden opgekocht. Denk aan de miljarden aan coronasubsidies waar juist in coronatijd geen productie tegenover stond.

Denk ook aan de miljarden aan belastingkorting die [expats](#) in Nederland acht jaar lang ontvangen. Denk aan de manier waarop [buitenlandse studenten](#) naar Nederland gelokt worden door de Nederlandse belastingbetaler een belangrijk deel van de studie te laten betalen.

Denk aan de ruimte die wordt geboden aan louche uitzendbureaus waardoor de onderkant van de arbeidsmarkt op moderne slavernij gaat lijken. Denk tenslotte ook aan Nederland als belastingparadijs waardoor ook de drugscriminaliteit in Nederland wordt gefaciliteerd. Dat is allemaal niet vrije markt, maar juist overheidsingrijpen dat bijdraagt aan scheve verhoudingen op diverse markten.

Permanente volksverhuizing

Mijn indruk is dat Heijne ook niet goed het verschil tussen liberalisme en neoliberalisme op het netvlies heeft. Liberalisme gaat over de ruimte die je als overheid aan de markt biedt. Neoliberalisme betreft een doelbewuste ondermijning van de staat door de vrije markt te internationaliseren.

Met name de EU gebruikt de principes van het vrije verkeer van goederen, diensten, kapitaal en arbeid om het functioneren van nationale staten te ondermijnen. Daaraan hebben we ook de Brexit te danken. Met name vrij verkeer van arbeid leidt niet tot aanhoudende arbeidsmobiliteit maar tot een permanente volksverhuizing. Met tijdelijke arbeidscontracten als schoenlepel ontstaat een trek van arme naar rijke landen, waarbij de kans groot is dat die migranten op basis van een uitkering in die rijke landen blijven, ook al is er geen werk meer voor hen.

Dan kan Heijne wel zeggen dat de vrije markt niet deugt, maar wat niet deugt is dat een ongelijk speelveld wordt ingezet om migratie te bewerkstelligen.

NRC-lezer in moeilijk parket

Het is Heijne kennelijk niet ontgaan dat er heel wat mensen zijn die als gevolg van de coronacrisis een stuk rijker zijn geworden. Dat zijn ook lezers van de *NRC* waar hij voor schrijft. Hun huis is zomaar een stuk meer waard geworden, en misschien hebben ze ook geprofiteerd van een beurs die fors is gestegen als gevolg van een teveel aan geld. Dan komt de gewetensvolle *NRC*-lezer in een moeilijk parket. Enerzijds blijft hij pleiten voor gelijkheid en solidariteit en anderzijds geeft hij toe aan de mogelijkheden tot zelfverrijking. Je kunt het omschrijven als de eigentijdse vorm van links lullen en rechts vullen.

Heijne omschrijft die houding als hypocriet. Heijne beschuldigt ook Apple en Shell ervan vooral de schone schijn op te houden dat ze het goed voor hebben met mensheid, wereld en klimaat, maar die voornemens toch maar even op het tweede plan zetten, als daarmee voordeel te behalen valt.

De overheid organiseert de hypocrisie

Wat mij dan opvalt, is dat Heijne vooral burgers en bedrijven van hypocrisie beschuldigt. Het blijft buiten zijn blikveld dat de overheid een dergelijke hypocrisie doelbewust organiseert. Denk maar eens aan de roemruchte klimaattafels. De bedrijven die daar aan tafel zitten weten precies hoe ze moeten lullen, om vervolgens op basis van door de overheid gecreëerde marktcondities hun zakken te vullen. Inmiddels staat Nederland vol met biomassacentrales die alleen op papier aan vermindering van CO₂ bijdragen.

Burgers doen zich inmiddels tegoed aan ruimschoots gesubsidieerde Tesla's die wellicht gedurende hun hele economische levensduur rijden op stroom opgewekt op basis van fossiele brandstof en die voorzien zijn van batterijen die zeer milieubelastend zijn en die waarschijnlijk ook nog eens voortijdig vervangen dienen te worden.

Dat mensen een rekensommetje maken en dan kiezen voor een Tesla, is hen niet te verwijten. Het probleem is daarom niet de hypocrisie van burgers en bedrijven, maar vooral de door de overheid georganiseerde ofwel systemische hypocrisie.

Dwaallicht

Ondanks al die wegwijzers die allerlei kanten uitwijzen, is de denkwereld van Heijne op de keper beschouwd verbluffend overzichtelijk: De overheid is goed, de markt is slecht. Omdat het liberalisme weinig overheid en veel markt wil, deugt dus het liberalisme niet.

Als ik daar op een vergelijkbaar overzichtelijke wijze mijn eigen standpunt tegenover plaats, dan luidt dat als volgt. De markt is geen uitvinding maar een natuurlijk fenomeen en daarom niet goed of slecht. De overheid is van menselijke makelij en daarom wel goed of slecht. Goed is als de overheid de markt weet in te zetten om voor de samenleving wenselijke resultaten te bereiken. Over wat wenselijk is gaat in een democratie de kiezer en niet de overheid.

Heijne eindigt met de oproep uit de Bergrede om vooral je vijanden lief te hebben. Ik begrijp dat dan maar als een oproep aan *NRC*-lezers om eindelijk eens wat meer respect voor Henk en Ingrid op te brengen, en niet met dedain op hen neer te kijken. Maar de optelsom van Heijnes uitspraken over de Bergrede zal wel uitwijzen dat hij het zo toch ook weer niet bedoeld heeft. En dat maakt hem tot een dwaallicht.